

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 32-027.2 (075)

СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТОЛОГІЇ ЯК ВАЖЛИВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ НА ЮРИДИЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

І. Бойко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: boyko.ist@ukr*

Проаналізовано становлення політології як важливої навчальної дисципліни на юридичному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка. Акцентовано увагу на важливості вивчення політології студентами-правниками. Розглянуто політологію як важливу соціально-гуманітарну науку про політику, її роль і функції в житті суспільства і держави. Зазначено, що це завдання може бути виконано значною мірою шляхом засвоєння студентами-юристами найбільш загальних закономірностей та особливостей формування політики, її теорії; характеристики функцій політичної системи та державної влади; функцій і характеру держави; сутність, форм та методів діяльності суб'єктів політики та закономірностей розвитку політичного процесу; аналізу проблем глобальної політики, зокрема, міжнародних відносин. Показано, що становлення, розвиток та інституалізація політичної науки чи політології – це тривалий, складний і багатограний процес. Становлення і розвиток політології відбувався майже одночасно на різних континентах. Це свідчить про те, що вивчення і поширення політологічних знань було нагальною суспільною необхідністю, без цього неможливо досягнути високого рівня розвитку суспільства і держави.

На українських землях зародження політологічних знань, зокрема про політичну та державну владу, про сутність, закономірності, тенденції функціонування і розвитку політики, її місця і ролі в житті суспільства вперше відбулося у Львівському університеті, зокрема на юридичному факультеті, створеному 20 січня 1661 року. Серед навчальних дисциплін було передбачено вивчення політичної географії, яка давала знання про формування і розвиток політичної сфери життя суспільства, географічні умови та особливості політичного устрою, внутрішньої і зовнішньої політики різних держав, міжнародні відносини і конфлікти, характеризувала багатостороннє зіставлення історії природи та історії людства. Вивчення політичної географії ґрунтувалося на працях французького юриста та філософа Жана Бодена.

У складі юридичного факультету Львівського університету в австрійський період було створено чотири кафедри, зокрема кафедру політичних учень й австрійського законодавства. Навчальна програма юридичного факультету Львівського університету передбачала вивчення політичних наук на четвертому курсі, коли завершувалося навчання на факультеті. Останній четвертий курс навчання на юридичному факультеті був підсумковим, тому вивчення політичних наук формувало у майбутніх правників глибоке розуміння сутності політичної та державної діяльності, важливості прийняття відповідальних рішень у галузі взаємовідносин між різними суспільними групами, державами й народами, а також рішень, пов'язаних із боротьбою за здобуття або утримання державної влади. Саме глибоке

оволодіння політичними знаннями на юридичному факультеті Львівського університету дало можливість багатьом випускникам правникам стати депутатами («послами») австрійського парламенту і Галицького крайового сейму та гідно представляти інтереси рідного народу в Австрії, а згодом Австро-Угорщині.

Приєднання у 1939 році західноукраїнських земель до складу Української РСР відкрило нову сторінку в історії Львівського університету і його юридичного факультету. У 1944 році на юридичному факультеті було створено кафедру теорії та історії держави і права, яка одна з перших на юридичному факультеті в радянський період ознайомлювала студентів з політичними знаннями. Після 1956 року на юридичних факультетах ввели нову наукову і навчальну дисципліну – «Історію політичних і правових учень», яка досліджувала і до сьогодні продовжує вивчати історію виникнення та розвитку теоретичних знань про політику, державу, право, тобто вивчає процес пізнання людьми явищ політики, держави і права на різних етапах історії у різних народів, починаючи з ранньої державності і сучасності. Ця навчальна дисципліна стала окремим предметом в університетській дидактиці, яку викладали на юридичному факультеті на кафедрі теорії та історії держави і права, а з 2008 року на кафедрі історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

Упродовж 1990–2019 років викладання курсу політології на юридичному факультеті Львівського університету забезпечувала кафедра політології.

У 2019 році рішенням Вченої ради юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка курс політології передано на кафедру історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету, який відіграє важливу роль у підготовці юристів високої кваліфікації. Цей курс читають на четвертому курсі денної і заочної форми навчання. Вивчення політології збагатить студентів юридичного факультету знаннями про способи і форми участі народу в політичному житті держави, дасть розуміння типів динаміки політичних процесів, розкриє зміст і шляхи формування політичної культури, різноманітність сучасних концепцій суспільного розвитку тощо.

Ключові слова: політологія, навчальний процес, юридичний факультет, Львівський університет, Україна.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2020.70.075>

У сучасній Українській державі значну увагу приділено підготовці висококваліфікованих спеціалістів-юристів, здатних продовжити традиції українського державотворення. А продовження цих традицій неможливе без глибоких знань з політології – важливої соціально-гуманітарної науки про політику, її роль і функції в житті суспільства і держави. Це завдання може бути виконано значною мірою шляхом засвоєння студентами-юристами найбільш загальних закономірностей та особливостей формування політики, її теорії; характеристики функцій політичної системи та державної влади; функцій і характеру держави; сутності, форм та методів діяльності суб'єктів політики та закономірностей розвитку політичного процесу; аналізу проблем глобальної політики, зокрема, міжнародних відносин.

Як відомо, становлення, розвиток та інституалізація політичної науки чи політології було тривалим, складним і багатограним процесом. На думку вчених, становлення і розвиток політології відбувався майже одночасно на різних континентах. Це свідчить про те, що вивчення і поширення політологічних знань було нагальною суспільною необхідністю, без цього неможливо досягнути високого рівня розвитку суспільства і держави.

Історичні джерела свідчать, що формування знань про політику налічують близько двох з половиною тисячоліть, а на Сході, в Стародавньому Китаї та деяких інших країнах – ще більше. Однак у найрозвинутіших формах знання про політику виникло на європейському континенті, точніше – з політичної думки античності («Республіка» Платона, «Політика» Аристотеля, «Про республіку» Цицерона). Упродовж двох з половиною тисячоліть відбувалося чимало наукових і науково-популярних досліджень з різноманітних проблем політології, серед яких назвемо трактат Ф. Аквінського «Про государеве правління», працю М. Падуанського «Трактат про передання влади» (XIV століття), «Шість книг про республіку» Ж. Бодена, класичну роботу Н. Макіавеллі «Державець» [3].

Зародження політології як науки припало на другу половину XIX століття. У 1857 році в Колумбійському університеті було створено кафедру історії та політичної науки, після чого почали діяти й інші кафедри політологічного профілю. Саме у 1857 році професор історії та політичної економії Френсіс Лібер започаткував читання курсу лекцій з політичної теорії в Колумбійському університеті, а 1880 року його наступник на посаді Дж. Берджес заснував при Колумбійському університеті школу політичної науки. У 1903 році створено «Американську асоціацію політичних наук» і засновано журнал «Аннали американської академії політичних наук». В 20-х роках XX століття з ініціативи Чарльза Вдварда Мерріама виникла «Школа політичних наук» у Чикаго, а згодом «Комітет з досліджень в галузі суспільних наук», серед завдань якого була фінансова підтримка найперспективніших проєктів чиказьких учених. Однією з особливостей «Чиказької школи» було налагодження тісних взаємозв'язків зі суміжними дисциплінами: психологією, економікою, соціологією, антропологією, правом [3].

У Європі виникнення політичної науки як академічної дисципліни пов'язано з Німеччиною. Перші кафедри політології було відкрито при університетах Мюнхена (1814), Тюбінгена (1817) та Вюрцбурга (1822). В 1923 році у Франкфурті було створено «Інститут соціальних досліджень», який ввійшов до історії як «Франкфуртська школа політології». Перші кроки політології в Німеччині було зроблено під значним впливом класичної німецької філософії, зокрема праць І. Канта і Г. Гегеля. Однак незабаром політична наука в Німеччині пережила спад. Лише в 1946 році при університеті Кельна було створено першу кафедру політології, а в 1949 році створено «Німецьку вищу школу політики» [3].

Одна з найперших установ, яка спеціалізувалась у галузі політичних наук, була «Вільна школа політичних наук» (нині – Інститут політичних досліджень Паризького університету), створена 1871 року. Становлення британської школи політології пов'язують з часом заснування «Школи економіки і політичних наук» при Лондонському університеті. Згодом політологічні дослідження та навчання студентів з цієї спеціальності були запроваджені в Оксфордському, Кембриджському; Манчестерському та інших університетах (наприкінці XIX – на початку XX століть). Уже значно пізніше, в 1950 році, була заснована «Асоціація політичних досліджень Сполученого Королівства» як філіал «Міжнародної асоціації політичної науки».

На рубежі XIX–XX століть італійські мислителі Гаetano Моска, Вільфредо Парето, обґрунтувавши «теорію еліт», зробили значний внесок у становлення італійської політичної науки. Хоча, необхідно констатувати, потужний розвиток політології в Італії припадає на післявоєнний період і пов'язаний з іменами Бруно Леоні, Паоло Фарнеті та Джованні Сарторі. Останній, викладаючи в університеті Флоренції, відіграв вирішальну роль у формуванні італійської політичної науки [4, с. 5].

У 1622 році в Упсальському університеті (Швеція) створено кафедру «Джона Скитте, професора дискурсу і політики», однак вона займалася філологічною проблематикою, зокрема дослідженням латинської та римської риторики. По-справжньому політологічну проблематику у шведських вищих навчальних закладах досліджували тільки в другій половині XIX століття. Відповідні кафедри було створено в Лундському (1889), Гетеборзькому (1901) і Стокгольмському (1935) університетах. Сучасні ж університетські факультети політичної науки сформувалися до 50-х років XX століття [4, с. 5].

На українських землях зародження політологічних знань, зокрема про політичну та державну владу, про сутність, закономірності, тенденції функціонування і розвитку політики, її місця і ролі в житті суспільства вперше відбулося у Львівському університеті, зокрема на юридичному факультеті, створеному 20 січня 1661 року. У складі Львівського університету серед чотирьох («*facultatis*») факультетів (теологічного, філософського та медичного) утворено і юридичний факультет «обох прав» (малося на увазі канонічне та римське право). У перший період існування Львівського університету в його структурі почали діяти зазначені у королівському привілеї факультети, у тому числі факультет «обох прав», на якому готували фахівців з канонічного і римського права. Щоправда, тоді факультети у сучасному їх розумінні як організаційних і навчально-наукових підрозділів університету, котрі б передбачали створення кафедр, не існували, оскільки навчання проводилося за програмою єзуїтських шкіл, розроблених ще наприкінці XVI століття. У перший період існування Львівського університету (1661–1773 років) на юридичному факультеті «обох прав» викладали такі навчальні правничі студії (курси): основи римського права, публічне право, історія державного устрою, політична географія, «натуральне право», цивільне право (на основі коментарів до кодексу Юстиніана), адміністративний устрій європейських країн. Викладання проводили латинською мовою [13, с. 54–56]. Як бачимо, серед навчальних дисциплін було передбачено вивчення політичної географії, яка давала знання про формування і розвиток політичної сфери життя суспільства, географічні умови та особливості політичного устрою, внутрішньої і зовнішньої політики різних держав, міжнародні відносини і конфлікти, характеризувала багатостороннє зіставлення історії природи та історії людства. Вивчення політичної географії ґрунтувалося на працях французького юриста та філософа Жана Бодена, котрий сформулював теорію впливу клімату на політичну поведінку людей. Він уважав, що виникнення різних форм держави залежало від географічного середовища, природних умов, які впливають на специфіку життя людей, їхні психологічні та інтелектуальні якості, особливості духовного складу, а отже, визначають доцільність певної форми держави. Згідно з його спостереженнями, народи, з огляду на свою психологію, по-різному ставляться до проблем війни і миру, застосування сили та зброї, загарбання чужих та захисту власних земель. За свідченням Ж. Бодена, давні народи, які проживали у різних географічно-кліматичних умовах мали різні вдачу, здібності, риси характеру тощо. На думку французького вченого, народи півдня – хитрі, бережливі, релігійні, здатні до точних наук (математики, астрономії та ін.); народи півночі – хоробрі (але недостатньо мудрі), жорстокі, здатні до обробки металів, виготовлення зброї та ін.; народи центральних регіонів (Європа) – мудрі, розважливі, здатні до діалектики, торгівлі, політики, створення законів та ін. Мешканці Півночі, гірських регіонів створили демократію або виборні монархії, а Півдня і рівнини – монархії. Особливої уваги заслуговує його поділ народів на «здатних до політичного життя» і відповідно «не здатних». Саме ці міркування

Ж. Бодена мають пряме відношення до витоків етнополітології та етнопсихології [5]. Вивчення політичної географії було зумовлено суто практичними потребами – навчання студентів законодавству, вміння оперувати юридичними нормами в майбутній політичній діяльності. Тогочасні випускники юридичного факультету («обох прав») Львівського університету реалізовували себе не лише у церковній та освітній діяльності, а й будували політичну кар'єру як сенатори та послы до Великого вального сейму, повітових і земських сеймиків, обіймали посади суддів городських і земських судів та урядовців міських урядів тогочасної Речі Посполитої.

Певні зміни у розвитку політичної науки відбулися після приєднання Галичини до складу Австрійської монархії [2, с. 90–91]. Значну увагу було приділено організації освіти, у тому числі вищої. Зважаючи на необхідність готувати для новоствореної провінції Галичини і Володимирії кадри різних спеціальностей (урядовців, суддів, учителів медиків, священиків), австрійський імператор Йосиф II 21 жовтня 1784 року видав Акт, яким Львівський університет був відновлений у складі чотирьох факультетів (філософського, юридичного, медичного і теологічного), а також гімназії, яка слугувала базою для комплектації студентів. Важливу роль у підготовці державних службовців (суддів, прокурорів, адвокатів, нотаріусів) покладали на юридичний факультет Львівського університету. У складі юридичного факультету Львівського університету в австрійський період було створено чотири кафедри, зокрема кафедру політичних учень й австрійського законодавства. Навчальна програма юридичного факультету Львівського університету передбачала вивчення політичних наук на четвертому курсі, коли завершувалося навчання на факультеті. У той час як здобуття фаху правника передбачало освоєння на першому курсі природного права, історії римського права й адміністрації, на другому – цивільного і кримінального права, на третьому – церковного права. Останній четвертий курс навчання на юридичному факультеті був підсумковим, тому вивчення політичних наук формувало у майбутніх правників глибоке розуміння сутності політичної та державної діяльності, важливості прийняття відповідальних рішень у галузі взаємовідносин між різними суспільними групами, державами й народами, а також рішень, пов'язаних із боротьбою за здобуття або утримання державної влади. Саме глибоке оволодіння політичними знаннями на юридичному факультеті Львівського університету дало можливість багатьом випускникам правникам стати депутатами («послами») австрійського парламенту та Галицького крайового сейму й гідно представляти інтереси рідного народу в Австрії, а згодом Австро-Угорщині.

Викладання політичних наук на юридичному факультеті Львівського університету репрезентувала кафедра політичних учень й австрійського законодавства. У 1806 році її перейменували на кафедру політичних учень і статистики. Упродовж існування цієї кафедри нею керували Домінік Кьофіль (1784–1798 роки), Йозеф Беєр (1798–1801 роки), Марек Готч (1801–1806 роки), Йозеф Рьорер (1806–1830 роки), Міхал Штюгер (1830–1834 роки), Август Новак (1834–1838 роки), Едуард Томашек (1838–1847 роки), Ян Паздера (з 1847 року) [13, с. 69].

Перший завідувач кафедри політичних учень й австрійського законодавства Д. Кьофіль доклав багато зусиль, щоб вона стала однією з провідних на факультеті. Д. Кьофіль закінчив юридичний факультет Віденського університету, зокрема, був учнем одного з провідних австрійських юристів Й. Зонненфельса. У 1784 році саме Д. Кьофілю доручили очолити новостворену кафедру політичних учень та австрійського законодавства, яка мала велике практичне значення для виховання керівних кадрів для Королівства Галичини та Володимирії. Будучи професором

цієї кафедри, Д. Кьофіль викладав стиль управління та статистику. Професорську посаду, він поєднував з іншою – був губернським радником. Зокрема, Д. Кьофіль став автором однієї з перших праць з історії держави та права Галичини, яка вийшла у світ у Львові 1791 року [9, с. 705].

У 1798 році кафедру очолив юрист Й. Беєр, який згодом став надвірним адвокатом у Відні [6, с. 82]. У 1806 році кафедра політичних учень й австрійського законодавства змінила назву на кафедру політичних учень і статистики. У 1834 році її очолив А. Новак, який проводив статистичні дослідження, вивчав теорію статистики, європейське державознавство, статистику Австрійської держави, австрійське політичне законодавство і політичні науки.

Наступним завідувачем та професором кафедри політичних учень і статистики був Е. Томашек. У той час на юридичному факультеті Львівського університету знаннями з політичних наук ділилися зі студентами такі викладачі: Максиміліан Фюгер викладав природне політичне право (1806–1825); М. Нападівич читав лекційний курс загальне політичне право (1825–1845); Фрідріх Руль викладав політичне право; професор Йозеф Вінівартер опублікував підручник «Довідник з політичного та юридичного законодавства для Королівства Галичини та Лодомерії. Перший розділ: опис організації країни та адміністрації» («Handbuch der politischen und Justiz-Gesetzkunde für die Königreiche Galizien und Lodomerien. 1 Abteilung: Darstellung der Organisation des Landes und der Verwaltung») (Львів, 1826 р.) [7, с. 289].

Після революції 1848 року в Австрії відбулися зміни не тільки в державі, але і в організації університетського самоврядування та навчального процесу, управління факультетів передано Радам професорів і деканам, введено нові навчальні плани тощо. За новим навчальним планом 1855 року на юридичному факультеті розширювалося і поглиблювалося викладання історично-правових і політичних дисциплін (філософії та енциклопедії права, історії римського права та адміністрації, історії політичних наук). Розвиток нових політичних відносин збільшив інтерес до політичних наук, яке у навчальному плані зайняло одне з важливих місць. Велику увагу приділяли політичним наукам і енциклопедії права, що мали на меті ознайомити студентів з найважливішими політичними поглядами на державу і право в їхньому історичному розвитку.

Одним із найвідоміших професорів й завідувачів кафедри політичних учень і статистики був доктор права Я. Паздера. Переш ніж стати професором Львівського університету, Я. Паздера працював суддею та адвокатом в Оломоуці, викладав у місцевому університеті. Будучи професором юридичного факультету Львівського університету, цікавився австрійським правом, політичною економією та фінансами, статистикою. Особливу увагу студентів він звертав на австрійське торговельне та вексельне право на території Королівства Галичини та Володимирії. У 1855 році Я. Паздера очолив у Львівському університеті нову кафедру юридичного факультету – кафедру статистики та державних фінансів [6, с. 85–86].

Зростання ролі політики в Австро-Угорщині позначилося на діяльності юридичного факультету Львівського університету. З 1869–1870 навчального року факультет мав назву «факультет права і політичних знань» Львівського університету, який тоді називали Цісарсько-Королівським університетом ім. Франца-Йосифа I [13, с. 73].

В останній чверті XIX – у першій третині XX століття на юридичному факультеті Львівського університету сформувалася наукова школа «політичне право», представниками якої були С. Стажинський, Е. Дубанович та ін., які читали політичне право студентам юридичного факультету Львівського університету.

Після розпаду Австро-Угорської монархії та поразки українців у польсько-українській війні 1918–1919 років Східна Галичина була приєднана до складу Польщі. Уже 18 листопада 1918 року Міністерство віровизнань та освіти спеціальним розпорядженням оголосило, що бере Львівський університет під свою опіку, а 22 листопада 1919 року йому було надано ім'я польського короля Яна Казимира [10, с. 45–46]. У перші роки існування Університет Яна Казимира у Львові складався з чотирьох факультетів. Юридичний факультет у той час називався факультет права та політичних наук, згодом – права. Навчання на юридичному факультеті (факультеті права) у 1919/20 навчальному році відбувалося на таких відділеннях: «загальні науки», «історія права», «судове право», «політичне право та суспільні науки». Одним із авторитетних викладачів на юридичному факультеті був О. Бальцер, який досліджував історію політичного ладу Польщі, походження держави взагалі й у слов'янських народів зокрема.

Приєднання у 1939 році західноукраїнських земель до складу Української РСР відкрило нову сторінку в історії Львівського університету і його юридичного факультету. У діяльності університету відбулися значні зміни, юридичний факультет було докорінно реорганізовано [8, с. 141]. Новим змістом наповнилися навчальний і науковий процеси. Уперше в новітній історії українська мова стала мовою юридичної освіти і науки [13, с. 97]. У 1944 році на юридичному факультеті було створено кафедру теорії та історії держави і права, яка однією з перших на юридичному факультеті в радянський період ознайомлювала студентів з політичними знаннями. Після 1956 року на юридичних факультетах ввели нову наукову і навчальну дисципліну – «Історію політичних і правових учень», яка досліджувала і до сьогодні продовжує вивчати історію виникнення та розвитку теоретичних знань про політику, державу, право, тобто вивчає процес пізнання людьми явищ політики, держави і права на різних етапах історії у різних народів, починаючи з ранньої державності і сучасності. Предметом «Історії політичних і правових учень» є держава, право й політика в їхньому ідеологічному відображенні у формі вчень, теорій, ідей, поглядів. Конкретними виразниками політичних, державно-правових учень, теорій, ідей, поглядів є певні особи – філософи, юристи, політичні та державні діячі. Серцевиною «Історії політичних і правових учень» є вчення, основоположниками і творцями яких є мислителі – особи, які зафіксували своє ставлення до держави, права й політики у формі вчення, теорії – цілісної системи поглядів зі стійкими, логічними зв'язками [12, с. 734]. Об'єктом вивчення цього напряму є наукові погляди (доктрини) на феномен і природу держави та права за весь історичний період. Ця навчальна дисципліна стала окремим предметом в університетській дидактиці, яку викладали на юридичному факультеті на кафедрі теорії та історії держави і права, а з 2008 року на кафедрі історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

Вивчення «Історії політичних і правових учень» на юридичному факультеті Львівського університету одним із перших учених-правознавців активно займався Володимир Гаврилович Сокурєнко, який після закінчення юридичного факультету Львівського університету став аспірантом, з 1953 року – викладачем кафедри теорії та історії держави і права, з 1960 до 1990 років завідував кафедрою, а упродовж 1962–1968 років та 1972–1977 років був деканом юридичного факультету Львівського університету. Основним напрямом наукових досліджень В. Г. Сокурєнка були проблеми теорії держави і права, історії правових та політичних учень. Основні праці: «Основні напрямки в розвитку прогресивної державно-правової

думки на Україні: 16–19 ст.» (1958) (рос.), «Демократичні вчення про державу і право на Україні в другій половині XIX століття (М. Драгоманов, С. Подолинський, А. Терлецький)» (1966), «Право. Свобода. Рівність» (1981, у співавторстві) (рос.), «Державно-правові погляди Івана Франка» (1966), «Суспільно-політичні погляди Т. Г. Шевченка (До 170-річчя з дня народження)» (1984) (рос.); «Політичні та правові погляди Івана Франка (До 130-річчя з дня народження)» (1986) (рос.) та ін. [1, с. 540]. Окрім В. Г. Сокурєнка, авторитетним викладачем Історії політичних і правових учень на кафедрі історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету був доцент Євген Михайлович Орач, який 2005 року опублікував ґрунтовний посібник «Історія політичних і правових учень: навчальний посібник (Київ: Атіка, 2005. 560 с.). У цьому посібнику представлено переконливу панораму світових учень про політику і право від найдавніших часів до сьогодення. Особливий інтерес становлять погляди на цю сферу людської діяльності провідних мислителів світу всіх часів. Посібник Є. М. Орача має до сьогодні популярність серед студентів, оскільки матеріал у ньому викладено широко, ґрунтовно, і водночас – дохідливо.

На початку 90-х років XX століття відбувалися значні зміни в суспільних відносинах. Економічна і політична ситуація в Радянському Союзі продовжувала загострюватися, розгорталася національно-визвольна боротьба в національних регіонах Союзу. Саме тоді у Львівському університеті імені Івана Франка відбувалося становлення кафедри політології. Це виявився складний період нашої історії, зумовлений тоталітарним режимом у колишньому СРСР. Тоді неоднозначно сприймали політологічну науку. Проте вже 1989 року деякі молоді викладачі університету читали на окремих факультетах лекційні курси з політології. У 1990 році у Львівському університеті було утворено кафедру політології як загальноуніверситетську, з 1996 року вона перебуває у складі філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. У 1997 року на філософському факультеті відкрито спеціальність «Політологія» і кафедра стала випускною. Розширення кафедри зумовило її поділ у 2007 році на кафедру політології та кафедру теорії та історії політичної науки. Сьогодні навчання відбувається за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр», «спеціаліст» та «магістр». Підготовка майбутніх фахівців відбувається за спеціалізацією «політичні інститути та процеси». Випускники одержують спеціальність «Політолог-викладач. Магістр політології».

Першим завідувачем кафедри політології у Львівському університеті був доктор історичних наук, професор Української академії політичних наук Остап Іванович Семків. Як завідувач кафедри він, по суті, своїм авторитетом захищав і відстоював недоброзичливе ставлення окремих партійних функціонерів щодо викладання політології у Львівському університеті імені Івана Франка. На новоствореній кафедрі проводилася активна робота і як наслідок у 1991 році викладачі кафедри під керівництвом О. І. Семківа підготували до друку навчальний посібник «Соціально-політичні проблеми суспільства», де було висвітлено декілька політологічних тем, які стосувалися політичної системи суспільства, держави, політичної культури політичних партій тощо. Великі організаторські здібності професора О. І. Семківа, виявилися і під час створення підручника з політології для університетської освіти. Остапові Івановичу вдалося створити колектив авторів із відомих українських науковців. Серед них були професори Михайло Васильович Костицький, Борис Аркадійович Гаєвський, Андрій Іванович Пашук, Володимир Йосипович Здоровега та інші. Підручник мав успіх. За один рік побачило світ

друге доповнене видання навчального посібника з політології під грифом Міністерства науки і освіти України, цікаві розділи до якого написали професор Анатолій Феодосійович Карась та доцент Віталій Остапович Семків.

Характерною рисою діяльності першого завідувача кафедри політології О. І. Семківа було його вміння організувати наукову та педагогічну діяльність кафедри. Наприклад, 1993 року завдяки його старанням було відкрито спеціалізовану Раду із захисту кандидатських дисертацій, а згодом Раду із захисту докторських дисертацій, які він очолював. За час його керівництва радою було захищено 10 докторських і понад 100 кандидатських дисертацій. У 1996 році колектив кафедри політології під керівництвом О. І. Семківа підготував до друку «Хрестоматію української політичної думки», у якій зібрано державницькі ідеї провідних українських учених – М. Драгоманова, І. Франка та інших політичних діячів України [14, с. 14–16].

Упродовж 1997–2017 років кафедру політології на філософському факультеті Франкового університету очолював кандидат філософських наук, доцент М. В. Поліщук. З 2017 року кафедру очолив професор А. С. Романюк. На кафедрі політології філософського факультету Львівського університету працювали: доктор політичних наук, професор В. М. Денисенко, кандидат філософських наук, професор Г. М. Світа, кандидат філософських наук, професор Б. Л. Кухта, кандидат історичних наук, доцент В. І. Остудін, кандидат політичних наук, доцент Н. Ф. Ржевська, доктор філософських наук, професор А. Ф. Колодій, кандидат політичних наук, доцент Л. І. Старецька, кандидат політичних наук, доцент Л. Я. Угрин, кандидат політичних наук, доцент Ю. Р. Шведа. Сьогодні на кафедрі працюють професор А. С. Романюк, доценти М. В. Поліщук, О. Б. Шурко, Л. С. Сковчиляс, Л. С. Мандзій, Л. О. Четверікова, В. С. Литвин, Ю. М. Сліпецька, С. П. Була, асистенти І. Ю. Осадчук, А. С. Панарін, І. І. Чміль, М. О. Лопата. Кафедра політології забезпечує викладання навчальних курсів: політологія, історія зарубіжних політичних учень, політична географія і геополітика, зовнішня політика зарубіжних країн та України, аналіз соціальних систем, загальна теорія політики, політична регіоналістика, історія та теорія політичних партій, політичні еліти і політичне лідерство, політична соціологія, методика викладання соціально-політичних дисциплін, політична влада, псефологія, політична культура і психологія, політичний аналіз і прогнозування, місцеве самоврядування, політична ідеологія, соціологія громадської думки, соціальна політика, порівняльна політологія, політичні інститути: кількісні виміри аналізу, політичні режими сучасності, форми та системи державного правління, політичні проблеми соціального управління, політичні конфлікти, політична іміджологія, політична комунікація, технологія виборчої кампанії, ЗМІ і політика тощо [11]. Ця кафедра забезпечувала викладання курсу політології на юридичному факультеті Львівського університету упродовж 1990–2019 років.

У 2019 році рішенням Вченої ради юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка курс політології передано на кафедру історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету, який відіграє важливу роль у підготовці юристів високої кваліфікації. Цей курс читають на четвертому курсі денної і заочної форм навчання. Вивчення політики у політології має міждисциплінарний характер і відображається у її інтеграції з іншими дисциплінами, насамперед з правом. Окрім традиційних для політології тем, під час викладання політології викладачі ґрунтовно висвітлюють методологію історії вчень про державу і право, політичну та правову доктрину і думку; закономірності виникнення та тенденції розвитку світової теоретичної думки про

державу та право, основні політичні та правові доктрини Стародавнього світу, Середньовіччя, Нового і Найновіших часів; основні напрями сучасної політико-правової ідеології, основні школи правознавства і державознавства на сучасному етапі, історію політико-правової думки України. Вивчення політології збагатить студентів юридичного факультету знаннями про способи і форми участі народу в політичному житті держави, дасть розуміння типів динаміки політичних процесів, розкриє зміст і шляхи формування політичної культури, різноманітність сучасних концепцій суспільного розвитку тощо. Сьогодні курс політології на кафедрі історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету викладають досвідчені вчені-правознавці, зокрема, професор Б. Й. Тищик, доценти А. В. Кольбенко, О. В. Липитчук, Т. Г. Андрусак, А. М. Федущак-Паславська, Л. Е. Шевчук, А. Ф. Коваль, Х. М. Моряк-Протопопова, які всі зусилля докладають для опанування ґрунтовних політологічних знань, а також формування відповідального й активного громадянина, державотворця та патріота своєї держави.

Список використаних джерел

1. Андрусак Т. Г. Сокуренько Володимир Гаврилович // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ. Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5. П–С. С. 540.
2. Бойко І. Галичина у державно-правовій системі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918): навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. С. 90–91.
3. Веґеш М. М. Політологія: підручник. Київ: Знання. 2008. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-2581.html> (дата звернення: 27.05.2020).
4. Веґеш М. М., Остапеч Ю. О. Світ політології. Ужгород: Кафедра політології факультету суспільних наук Ужгородського національного університету, 2006. С. 5 URL: <http://zakarpattia.com.ua/wp-content/uploads/2013/07/Svit-politologiji.pdf> (дата звернення: 27.05.2020).
5. Жан Боден. Вікіпедія Вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Жан_Боден (дата звернення: 27.05.2020).
6. Кахнич В. Юридична освіта і наука у Львівському університеті (1661–1939): монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. С. 82, 85–86.
7. Лисий Ю. Вінівартер (Winiwarter) Йозеф, фон. Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т. / видав. рада: І. О. Вакарчук (голова), М. В. Лозинський (заст. голови), Р. М. Шуст (заст. голови), В. М. Качмар (відп. секретар) та ін. Львів, ЛНУ імені Івана Франка. 2011. Т. 1. А–К. С. 289.
8. Львівський університет : монографія / відп. ред. В. Чугайов. Львів: Вид-во при Львів. держ. ун-ті видав. об'єднання «Вища шк.», 1986. С. 141.
9. Мельник М. Кьофіл (Köfil) Домінік Сігфрід фон. Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т. / видав. рада : І. О. Вакарчук (голова), М. В. Лозинський (заст. голови), Р. М. Шуст (заст. голови), В. М. Качмар (відп. секретар) та ін. Львів, ЛНУ імені Івана Франка. 2011. Т. 1. А–К. С. 705.
10. Прутула Я., Тарнавський Р. Університет Яна Казимира у Львові (1918–1939). Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т. / видав. рада: І. О. Вакарчук (голова), М. В. Лозинський (заст. голови), Р. М. Шуст (заст. голови), В. М. Качмар (відп. секретар) та ін. Львів, ЛНУ імені Івана Франка. 2011. Т. 1. А–К. С. 45–46.
11. Про кафедру. Кафедра політології філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. URL: <https://filos.lnu.edu.ua/department/politology> (дата звернення: 27.05.2020).

12. Скакун О. Ф. Історія політичних і правових вчень // Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ. Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 2. Д–Й. С. 734.
13. Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка (1661–2016): монографія / за заг. ред. професорів В. М. Бурдіна, В. Т. Нора, І. Й. Бойка. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. С. 54–56, 69, 73, 97.
14. Яртис А. Остап Іванович Семків – людина, педагог, учений // Політична наука в Україні: стан і перспективи: матеріали всеукраїнської наукової конференції (м. Львів, 10-11 травня 2007 року). Львів, ЦПД, 2008. С. 14–16.

References

1. Andrusiak, T. H. (2003). Sokurenko Volodymyr Havrylovych. Yu. S. Shemshuchenko (Ed.), *Yurydychna entsyklopediia: [u 6 t.]* (Vol. 5, p. 540). Kyiv: Ukrainska entsyklopediia im. M. P. Bazhana.
2. Boyko, I. (2017). *Halychyna u derzhavno-pravovii systemi Avstrii ta Avstro-Uhorshchyny (1772–1918): navch. posibnyk*. Lviv: LNU imeni Ivana Franka.
3. Vehesh, M. M. (2008). *Politolohiia: Pidruchnyk*. Kyiv: Znannia. Retrieved from <http://politics.ellib.org.ua/pages-2581.html>.
4. Vehesh, M. M., Ostapets, Yu. O. (2006). *Svit politolohii. Uzhhorod: Kafedra politolohii fakultetu suspilnykh nauk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Retrieved from <http://zakarpattia.com.ua/wp-content/uploads/2013/07/Svit-politologiji.pdf>.
5. Jean Bodin. *Wikipedia The Free Encyclopedia*. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Жан_Боден.
6. Kakhnych, V. (2016). *Yurydychna osvita i nauka u Lvivskomu universyteti (1661–1939): monohrafiia*. Lviv: LNU imeni Ivana Franka.
7. Lysyi, Yu. (2011). Vinivarter (Winiwarter) Yozef, fon. I. O. Vakarchuk (Ed.), *Encyclopedia. Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka: v 2 t.* (Vol. 1, p. 289). Lviv: LNU imeni Ivana Franka.
8. Chuhaiov, V. (Ed.). (1986). *Lvivskiy universytet: monohrafiia*. Lviv: Vyd-vo pry Lviv. derzh. un-ti vydav. obiednannia «Vyshcha shk.».
9. Melnyk, M. (2011). Kofil (Köfil) Dominik Sigfrid fon. I. O. Vakarchuk (Ed.), *Encyclopedia. Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka: v 2 t.* (Vol. 1, p. 705). Lviv: LNU imeni Ivana Franka.
10. Prytula, Ya., Tarnavskiy, R. (2011). *Universytet Yana Kazymyra u Lvovi (1918–1939)*. I. O. Vakarchuk (Ed.), *Encyclopedia. Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka: v 2 t.* (Vol. 1, p. 45–46). Lviv: LNU imeni Ivana Franka.
11. *Pro kafedru. Kafedra politolohii filosofskoho fakultetu Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka*. Retrieved from <https://filos.lnu.edu.ua/departament/politology>.
12. Skakun, O. F. (1998). *Istoriia politychnykh i pravovykh vchen. Yu. S. Shemshuchenko (Ed.), Yurydychna entsyklopediia : [u 6 t.]* (Vol. 2, p. 734). Kyiv: Ukrainska entsyklopediia im. M. P. Bazhana.
13. Burdin, V. M., Nor, V. T. & Boyko, I. Y. (Eds.). (2016). *Iurydychnyi fakultet Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka (1661–2016): monohrafiia*. Lviv: LNU imeni Ivana Franka.
14. Iartys, A. (2008). *Ostap Ivanovych Semkiv – liudyna, pedahoh, uchenyi, Politychna nauka v Ukraini: stan i perspektvy : materialy vseukrainskoi naukovoï konferentsii*. Lviv May 10–11, 2007. Lviv: TsPD.

INCIPIENCE OF POLITOLOGY AS AN IMPORTANT EDUCATIONAL DISCIPLINE AT THE LAW FACULTY OF THE IVAN FRANKO NATIONAL UNIVERSITY OF LVIV

I. Boyko

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: boyko.ist@ukr.net*

The formation of politology as an important academic discipline at the Law Faculty of the Ivan Franko National University of Lviv is analyzed. Emphasis is placed on the importance of studying politology by law students. Politology is considered as an important social and humanitarian science of politics, its role and functions in the life of society and the state. It is noted that this task can be accomplished by law students to a large extent by mastering the most general laws and features of politics formation, its theory; characteristics of the functions of the political system and state power; functions and nature of the state; essence, forms and methods of activity of subjects of politics and laws of development of political process; analysis of global politics issues, in particular, international relations. It is shown that the formation, development and institutionalization of political science or politology was a long, complex and multifaceted process. The formation and development of politology took place almost simultaneously on different continents. This indicates that the study and dissemination of political science was an urgent social necessity, without which it is impossible to achieve a high level of development of society and the state.

In Ukraine, the emergence of political science, in particular about political and state power, the essence, patterns, trends in the functioning and development of politics, its place and role in society first took place at the Lviv University, including the Faculty of Law, established January 20, 1661. The study of political geography, which provided knowledge about the formation and development of the political sphere of society, geographical conditions and features of the political system, domestic and foreign policy of different states, international relations and conflicts, characterized a multifaceted comparison of natural history and human history. The study of political geography was based on the works of the French lawyer and philosopher Jean Bodin. At that time, the graduates of the Faculty of Law («both rights») of the Lviv University realized themselves not only in church and educational activities, but also built political careers as senators and ambassadors to the Grand Sejm, county and zemstvo sejms, held positions of judges of city and zemstvo courts and government officials of the then Commonwealth of Poland.

Certain changes in the development of politology took place after the accession of Galicia to the Austrian monarchy. An important role in the training of civil servants (judges, prosecutors, lawyers, notaries) was assigned to the Law Faculty of the Lviv University. During the Austrian period, four departments were established within the Law Faculty of the Lviv University, including the Department of Politology and Austrian Legislation. The curriculum of the Law Faculty of the Lviv University provided for the study of political science in the fourth year, when the study at the faculty was to be completed. The last fourth year of study at the Faculty of Law was final, so the study of politology formed in future lawyers a deep understanding of the essence of political and state activities, the importance of responsible decision-making in the field of relations between different social groups, states and peoples as well as struggle for the acquisition or retention of state power. It was the deep mastery of political knowledge at the Law Faculty of the Lviv University that enabled many law graduates to become deputies («ambassadors») of the Austrian Parliament and

the Galician Regional Sejm and worthily represent the interests of the native people in Austria and later Austria-Hungary.

The annexation of the western Ukrainian lands to the Ukrainian SSR in 1939 opened a new page in the history of the Lviv University and its Faculty of Law. In 1944, the Department of Theory and History of State and Law was established at the Faculty of Law, which was one of the first to acquaint students with political knowledge at the Faculty of Law during the Soviet period. After 1956, the faculties of law introduced a new scientific and educational discipline – History of Political and Legal Doctrines, which researched and continues to study the history of the emergence and development of theoretical knowledge about politics, state, law, studies the process of human knowledge of politics, state and law at different stages of history in different nations, from early statehood and modernity. This discipline has become a separate subject in university didactics, which was taught at the Faculty of Law at the Department of Theory and History of State and Law, and since 2008 at the Department of History of State, Law and Political and Legal Teachings of the Ivan Franko National University of Lviv.

In the early 1990s, there were significant changes in public relations. The economic and political situation in the Soviet Union continued to worsen, the national liberation struggle unfolded in the national regions of the Union. It was at that time that the Department of Politology at the Ivan Franko National University of Lviv was established. This formation took place in a difficult period of our history, due to the totalitarian regime in the former USSR. At that time, political science was ambiguously perceived. However, as early as 1989, some young university professors gave lectures on political science at some faculties. In 1990, the Department of Political Science was established at the University of Lviv as a general university department, since 1996 it has been part of the Faculty of Philosophy of the Ivan Franko National University of Lviv. In 1997, the specialty “politology” was opened at the Faculty of Philosophy and the department became a graduate. The expansion of the department led to its division in 2007 into the Department of Politology and the Department of Theory and History of Political Science. The Department of Political Science taught a course in political science at the Ivan Franko National University of Lviv until 2019.

In 2019, by the decision of the Academic Council of the Law Faculty of the Ivan Franko National University of, the course of politology was transferred to the Department of History of State, Law and Political and Legal Teachings of the Law Faculty, which plays an important role in training highly qualified lawyers. This course is taught in the fourth year of full-time and part-time study. The study of politics in politology is interdisciplinary in nature and is reflected in its integration with other disciplines, especially law. In addition to traditional topics for politology, while teaching politology, teachers thoroughly cover the methodology of the history of doctrines about the state and law, political and legal doctrine and thought; regularities of origin and tendencies of development of world theoretical thought about the state and law, the basic political and legal doctrines of the Ancient world, the Middle Ages, New and Modern times; main directions of modern political and legal ideology, basic schools of jurisprudence and political science at the present stage, history of political and legal thought of Ukraine. The study of politology will enrich law students with knowledge about the ways and forms of people's participation in the political life of the state, give an understanding of the types of dynamics of political processes, reveal the content and ways of forming political culture, diversity of modern concepts of social development.

Keywords: politology, educational process, Faculty of Law, Lviv University, Ukraine.

*Стаття: надійшла до редакції 02.06.2020
прийнята до друку 12.06.2020*